

CARMINVM

LIBER PRIMVS

I

Maecenas atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum:
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat metaque fervidis

evitata rotis palmaque nobilis 5
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;
illum, si proprio condidit horreo

1. Maecenas: C. Cilnius Maecenas, beschermheer van Horatius, pretendeerde afstamming van een Etruscisch vorstengeslacht. **4. metaque... evitata:** dominant gebruikt partic. — **metaque:** eerder subject van *iuvat* dan van *evehit* (Nisbet en Hubbard). — **fervidis... rotis:** met gloeiend hete wielen; door de wrijving veronderstellen de commentatoren. **5. palmaque nobilis:** palmtak als prijs voor een overwinning. **6. terrarum dominos:** wie kampioen werd in een wedstrijd hoorde ook buitendien – als vorst van een stad of landstreek – tot de *domini terrarum*, veronderstellen sommigen, maar Nisbet en Hubbard denken dat pas de overwinning sportlieden *terrarum dominos* maakt en hen bovendien tot goden verheft. **7. hunc:** sc. *iuvat*. — **mobilium... Quiritium:** ‘van wispelturige Romeinen’. **8. certat:** Horatius keert de zaak om: de *turba* hoefde alleen maar te stemmen, de candidaat moest *certare*. — **tergemini... honoribus:** quaestuur of aediliteit, praetuur en consulaat. **9. proprio... horreo:** terwijl het meeste graan verdween in publieke graan-

- 10 quidquid de Libycis verritur areis.
 Gaudentem patrios findere sarculo
 agros Attalicis condicionibus
- numquam demoveas, ut trabe Cypria
 Myrtoum pavidus nauta secet mare;
- 15 luctantem Icariis fluctibus Africum
 mercator metuens otium et oppidi
- laudat rura sui: mox reficit rates
 quassas indocilis pauperiem pati.
 est qui nec veteris pocula Massici
- 20 nec partem solido demere de die
- spernit, nunc viridi membra sub arbuto
 stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae;
 multos castra iuvant et lituo tubae
 permixtus sonitus bellaque matribus
- 25 detestata; manet sub Iove frigido
 venator tenerae coniugis inmemor,
 seu visa est catulis cerva fidelibus,

silo's.

12. Attalicis condicionibus: 'zelfs niet onder de royaalst denkbare voorwaarden'. **14. Myrtoum... mare:** het zuidelijk deel van de Aegaeïsche Zee, naar het eiland Myrtos. **17. mox:** *post salvum reditum*. **20. solido... die:** solidus dies is de volle tijd tussen zonsopgang en zonsondergang. **22. aquae lene caput sacrae:** dubbele enallage: het zacht kabbelende water van een heilige bron. **23. lituo:** *lituus* - claroen, krijgstrompet. — **tubae:** *tuba* - trompet. **24. sonitus:** = *sonus* - geluid, klank. **25. sub Iove frigido:** 'in de open lucht', 'onder de blote hemel'. **27. ca-**

seu rupit teretes Marsus aper plagas.

me doctarum hederæ præmia frontium
 dis miscent superis, me gelidum nemus 30
 Nympharumque leves cum Satyris chori
 secernunt populo, si neque tibus

Euterpe cohibet nec Polyhymnia
 Lesboum refugit tendere barbiton.
 quodsi me lyricis vatibus inseres, 35
 sublimi feriam sidera vertice.

tulis: *catulus* - hondje.

28. teretes: *teres* hier 'fijnmazig'. **30. dis miscent superis:** = *evēhunt ad deos*, cf. vs. 6. **31. leves:** *levis* hier 'lichtvoetig'. **32. secernunt populo:** = *discernunt a profano vulgo*. **33. cohibet:** hier 'verbiedt'; *cohibeo* - bedwingen, aan banden leggen, weghouden. **34. refugit:** 'bezwaar heeft'. — **barbiton:** *barbitos* / *barbiton* - lier of luit met zeven snaren.

litore Etrusco violenter undis
 ire deiectum monumenta regis 15
 templaque Vestae,

Iliae dum se nimium querenti
 iactat ultorem, vagus et sinistra
 labitur ripa Iove non probante
 uxorius amnis. 20

Audiet civis acuisse ferrum,
 quo graves Persae melius perirent,
 audiet pugnas vitio parentum
 rara iuventus.

Quem vocet divum populus ruentis 25

retortis: ‘opgestuwd’.

14. litore Etrusco: ‘door de Etruskische (rechter) oever’ (K-H en N-H), of (mijn voorkeur) ‘vanaf de Tyrrheense kust’ (Porphyrius). **15. deiectum:** supinum. — **monumenta regis:** ‘het gebouw dat de herinnering aan de koning(en) levend houdt’, ‘het oude koninklijk paleis’, ‘de koningsburcht’; bedoeld wordt de Regia, de ambtswoning van de Pontifex Maximus. **17. Iliae:** = Rhea Silvia, moeder van Romulus en Remus; toen zij na haar bevalling in de Tiber werd geworpen, werd zij door de riviergod tot gemalin genomen. — **nimium querenti:** ‘te erg of heel erg klagend’ en kan daarom niet slaan, zoals Porphyrio en in zijn voetspoor veel moderne commentatoren menen, op de dood van Caesar. — **querenti:** = *questae* (vs. 6). **20. uxorius amnis:** ‘de uit liefde voor zijn vrouw handelende rivier’. **21. audiet:** subj. *rara iuventus*. — **civis acuisse ferrum:** daarbij denkt men onmiddellijk aan burgeroorlog. **22. quo graves Persae melius perirent:** ‘waarmede men beter de Parthen had kunnen doden’. **25. vocet:** = *invocet*. — **divum:** wrsch. (K-H en N-H) genit. plur. — **ruentis imperi rebus:** ‘voor het behoud van het instortende rijk’; *rebus* i.p.v. *ad res (tutandas)* of *in res* is een graecisme .

imperi rebus? Prece qua fatigent
virgines sanctae minus audientem
carmina Vestam?

30 Cui dabit partis scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias precamur,
nube candentis umeros amictus,
augur Apollo,

sive tu mavis, Erycina ridens,
quam Iocus circumvolat et Cupido,
35 sive neglectum genus et nepotes
respicis, auctor,

heu nimis longo satiate ludo,
quem iuvat clamor galeaeque leves,
acer et Mauri peditis cruentum
40 voltus in hostem,

sive mutata iuvenem figura
ales in terris imitaris, almae

27. minus: euphemistisch voor *non iam*. **29. scelus expiandi:** = *expiandi sceleris*. — **scelus:** de moord op Caesar. **30. venias:** = *ut venias*. **33. Erycina:** Venus naar de berg Eryx op Sicilië. — **ridens:** φιλομειδής **35. sive:** heel kort voor, *sive tu, Mars, romani populi pater*. **nepotes:** = *posteris*. **36. respicis:** = κήδει; respicere c. acc. = κήδεσθαι c. genit. — **auctor:** = *pater gentis*. **37. ludo:** sarcastisch voor *bello civili*. **38. leves:** *lēvēs*. **39. acer:** = *alacer ad pugnandum*. **40. voltus:** = *vultum versus*. **41. sive:** = *sive tu, Mercuri*. — **mutata... imitaris:** op aarde verschijnt Mercurius, de gevleugelde zoon van Maia als een jongeling; bedenkelijke vleierij aan het adres van Octavianus in wiens persoon Mercurius zich zou hebben geopenbaard.

filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor.

Serus in caelum redeas diuque 45
laetus intersis populo Quirini,
neve te nostris vitiis iniquum
ocior aura

tollat; hic magnos potius triumphos,
hic ames dici pater atque princeps, 50
neu sinas Medos equitare inultos
te duce, Caesar.

44. **Caesaris ultor**: dat was er (nadat M. Antonius was uitgeschakeld) maar één en hij kwam, zoals Horatius bliksems goed wist, niet uit de hemel. 47. **nostris vitiis iniquum**: ‘misnoegd over onze tekortkomingen’. 49. **tollat**: *in caelum*. 51. **Medos**: Parthen; cf. vs. 22. — **inultos**: de moord op Crassus en de nederlaag van diens leger was nog altijd niet gewroken.

III

Sic te diva potens Cypri,
 sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater
 obstrictis aliis praeter Iapyga,

5 navis, quae tibi creditum
 debes Vergilium; finibus Atticis
reddas incolumem precor
 et serves animae dimidium meae.

 Illi robur et aes triplex
10 circa pectus erat, qui fragilem truci

1. sic: ‘in dat geval’, n.l. als jij, schip, het schip waarmee Vergilius reist, voldoet aan mijn verzoek geformuleerd in vs. 6 vanaf *finibus* t/m vs. 8. **te... navis** (vs. 5): de dichter richt zich tot het schip waarmee Vergilius naar Athene zal varen om het een behouden vaart te wensen. — **diva potens Cypri:** Aphrodite / Venus. **2. fratres Helenae:** de Dioscuren, Castor en Pollux. — **lucida sidera:** daarmee zouden niet sterren aan het firmament zijn bedoeld, maar het St Elmusvuur, een door statische electriciteit veroorzaakt lichtschijnsel aan de top van een scheepsmast. **4. Iapyga:** de Iapyx is een noordwesten wind die gunstig is voor de vaart van Brindisium in zuid-oostelijke richting. **8. animae dimidium meae:** een graad van intimiteit die doorgaans tot de huwelijksband wordt beperkt. **9. illi robur et aes triplex:** van de bede voor een behouden vaart voor Vergilius stapt de dichter over op een algemene beschouwing over de gevaren van de scheepvaart; vanaf vs. 25 verschuift de aandacht van de gevaarlijke scheepvaart naar de vermetelheid van de mens in het algemeen, een vermetelheid die de mens er toe brengt zijn natuurlijke beperkingen te overschrijden en tot asebeia en misdaad te vervallen. — **robur et aes:** hendiadys voor *aes robustum*, of – waarschijnlijker – ‘eikenhout en brons’, waarbij men denke aan een houten vat met brons beslagen.

- commisit pelago ratem
 primus, nec timuit praecipitem Africum
 decertantem Aquilonibus
 nec tristis Hyadas nec rabiem Noti,
 quo non arbiter Hadriae 15
 maior, tollere seu ponere volt freta.
- Quem mortis timuit gradum
 qui siccis oculis monstra natantia,
 qui vidit mare turbidum et
 infamis scopulos Acroceraunia? 20
- Nequicquam deus abscondit
 prudens Oceano dissociabili
 terras, si tamen impiae
 non tangenda rates transiliunt vada.
- Audax omnia perpeti 25
 gens humana ruit per vetitum nefas;
 audax Iapeti genus

10. truci: *trux* - grimmig.

12. Africum: de zuidenwind. **14. Hyadas:** de Hyaden, het regensternte. **15. arbiter:** - getuige, scheidsrechter, bevelhebber*. — **Hadriae:** bij *freta*, of – waarschijnlijker – bij *arbiter*. **16. tollere... ponere:** ‘opstuwen... tot rust brengen’. **17. mortis... gradum:** ‘trede van de dood’ → ‘het naderen van de dood’. **19. vidit:** = *tulit videre*. **20. Acroceraunia:** neutr. plur.; de naam van de *infames scopuli*. **24. vada:** ‘wateren’. **25. audax... perpeti:** = *audax ut perpetiatur* = *audens perpeti*. — **perpeti:** inf. v. *perpetior, perpessus sum* - doorstaan. **26. ruit per vetitum nefas:** ‘stort zich in verboden zonden’. **27. Iapeti genus:** = satus Iapeto (Ov. Met. I 62); Prometheus.

ignem fraude mala gentibus intulit;
 post ignem aetheria domo
 30 subductum macies et nova febrium
 terris incubuit cohors
 semotique prius tarda necessitas
 leti corripuit gradum.
 Expertus vacuum Daedalus aera
 35 pennis non homini datis;
 perrupit Acheronta Herculeus labor.
 Nil mortalibus ardui est;
 caelum ipsum petimus stultitia neque
 per nostrum patimur scelus
 40 iracunda Iovem ponere fulmina.

28. gentibus: = *hominibus*; voorzichtig begin van wat later in het Frans *les gens* zou worden. **29. aetheria domo subductum:** ‘aan het hemelhuis ontvreemd’. **30. macies:** = *fames*. — **nova:** ‘vroeger onbekend’. **febrium... cohors:** = *multitudo morborum*. **32. semotique prius:** ‘vroeger op afstand gehouden’. **33. corripuit gradum:** ‘heeft zijn komst verhaast’. **34. expertus:** *est*; ‘heeft ondervonden’. **36. perrupit Acheronta:** ‘heeft de Acheron verbroken’ → ‘heeft de toegang tot de onderwereld geforceerd’ (om Cerberus daar weg te halen); de mens doet (vergeefse) poging de macht van de dood te breken. **37. nil... ardui est:** ‘niets is te steil’. **40. ponere:** = *deponere*.

IV

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni
trahuntque siccas machinae carinas,
ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni
nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente luna 5
iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
alterno terram quatiunt pede, dum gravis Cyclopum
Volcanus ardens visit officinas.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
aut flore, terrae quem ferunt solutae; 10
nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
seu poscat agna sive malit haedo.

Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turris. O beate Sesti,
vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam
Iam te premet nox fabulaeque Manes

1. **Favoni:** *Favonus* = *Zephyrus*, de westenwind. 2. **trahuntque:** sc. *in mare*. — **machinae:** - windassen. 3. **igni:** het haardvuur. 5. **imminente:** ‘hoog aan de hemel staat’. 6. **iunctaeque:** = *cum*. — **decentes:** - bevallig. 7. **gravis:** acc. plur. ‘waar zware arbeid wordt verricht’. 9. **nitidum caput:** het haar glanst van de olie. — **impedire:** bekransen. 10. **solutae:** ontdooid. 12. **agna... haedo:** bij deze ablativi denke men *immolari*. 14. **Sesti:** vriend van Horatius aan wie hij dit gedicht opdraagt. 15. **spem... inchoare longam:** ‘zijn hoop vestigen op iets wat pas na lange tijd verwezenlijkt kan worden’. 16. **iam:** ‘nu al’, ‘voordat je het je realiseert’. — **fabulaeque Manes:** ‘schimmen des doods bekend uit de

et domus exilis Plutonia, quo simul mearis,
 nec regna vini sortiere talis
 nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
 20 nunc omnis et mox virgines tepebunt.

mythen’.

17. quo simul mearis: ‘als je daar terecht komt’. **18. regna vini:** ‘de rol van wijnkoning’, ‘de functie van magister bibendi). — **sortiere talis:** ‘zult ge door dobbelen verkrijgen’. **19. tenerum Lycidan:** een aantrekkelijke schandknaap. — **quo calet iuventus:** tegenover de jonge mannen stelt Horatius de jonge meisjes; de gevoelens van de jongens verhouden zich tot die van de meisjes als *calere* en *tepere*; de gedachte is dat men uiteindelijk in het huwelijk belandt, maar dat ware hartstocht wordt beleefd in de periode daarvoor, wanneer jonge mannen het doen met jonge jongens.
